

114226

P.M.

angående diverse momenter, berørt i Meteor's tilsvær i
voldgiftssaken Meteor - S.K.K., hvoriblandt spesielt :

1. Forhistorien til Formannskapet i P.E.A's styre 1941 og 1942
2. Forhandlingene om salg av S.K.K.'s aksjer i P.E.A. til
Hydro eller Lettmetall.
3. Forhandlingene om salg av tomter fra P.E.A. til Lettmetall.
4. S.K.K.'s kraftleveringskontrakt med P.E.A. og S.K.K.'s
opptreden i kraftleverings- og kraftformidlings spørsmålet
i det hele.

-----"

Vinteren 1940-41, den første vinter etter min tiltreden som administrerende direktør i S.K.K., var meget vanskelig. Følgen herav var at der blev innakrenkning og siden fallstans i S.K.K.'s kraftlevering til P.E.A. P.E.A. hadde nemlig ikke sikret sig noen primakraft, men hadde i alle år siden 1920 arbeidet dels med ren spillkraft, dels med kraft som dannet en balansen mellom primakraft og spillkraft.

Særlig i årene fra 1928/29, da More kom i drift, og til 1930/31 var der en uavbrudt kraftrikelighet som førte til at man hadde godt av, slik at bedriften vunnit sig til å betrakte spillkraften som en fast kraftlevering på samme måte som om det endte vært primakraft.

Da nu kraftknappheten satte inn fra 1933/34 blev det uunngjøelig nødvendig at der måtte bli effektiv forskjell på primakraft og spillkraft og P.E.A. fikk i 1940 for første gang på lange tider stans i driften på grunn av kraftmangel. Da nu 1940/41 blev endnu vanskeligere var som nevnt nye innakrenkninger ikke til å unngå. Jeg holdt i denne tid stadig Herr Direktør Christiansen underrettet om hvordan situasjonen lå an. Jeg hadde selvfølgelig overtatt min stilling som administrerende direktør ved Kraftselskapet med det forsett å skaffe det best mulige samarbeide med alle forretningsforbindelser, og da ikke minst P.E.A. hvor S.K.K. selv sat med aksjemajoriteten og som S.K.K. derfor hadde mer intim forbindelse med enn med sine øvrige kraftavtagere. Jeg kom derfor fra første stund Herr Direktør Christiansen meget åpent innstø med opplysninger av enhver art.

Nu var der en del år før Direktør Traasholt's død avsluttet en ny kraftleiekontrakt mellom S.K.K. og P.E.A., en kontrakt som skulde tre i kraft fra 1. juli 1942, da den gamle

kraftleiekontrakt opphørte. Under forberedelsen av overgang til de nye kontraktsforhold meddelte jeg herr Direktør Christiansen min forståelse av den nye kontrakt. Det viste sig da at det var en betydelig divergens mellom min og herr Christiansen's forståelse av kontrakten. Denne divergens blev innbragt for Kraftselskapets styre, som efter å ha fått sig forelagt alle sakens dokumenter erklarte sig helt enig i min forståelse av kontrakten. Disse 2 ting, kraftknappheten på grunn av vannmangel og divergensen om forståelsen av den nye kraftleiekontrakt, førte etterhvert til en viss interesse-konflikt mellom S.K.K. og P.E.A., og Direktør Christiansen begynte da etterhvert å antyde at P.E.A. ikke lenger var tjent med den hittidige forbindelse med Kraftselskapet. Dette standpunkt fikk tilslutt ut på vinteren 1941 det krasse uttrykk at Kraftselskapet ikke lenger hverken gjennom sin finansielle evne eller sine kraftressurser var egnet til å stå som hovedaksjoner og hovedforbindelse forøvrig for P.E.A. P.E.A. var i mellomtiden vokset sig stor og var også i finansiell henseende det største selskap som til og med hadde støttet S.K.K. med lån og tiden var nu kommet da P.E.A. måtte se sig om efter nye kombinasjoner.

Denne uttalelse av Direktør Christiansen fremkom i en samtale mellom ham og mig på Direktør Christiansens kontor i Oslo, men blev forøvrig i forskjellige former gjentatt ved en rekke anledninger når kraftknappheten kom under diskusjon. (Det lån der siktes til var en forskuddtering av kraftleie på kr. 300.000,- som P.E.A. hadde innrømmet S.K.K. under de vanskeligheter som inntrådte da Kommunalbanken's obligasjoner ved krigsutbruddet i 1939 ikke blev salgbare. S.K.K., som hadde fått innvilget et lån på 2,5 mill. kroner i Kommunalbanken til en betydelig utvidelse av sine kraftoverføringer, kom derved i forbi-

gående vanskeligheter. Noe sterkt grunnlag for en anke mot S.K.K. var dette altså ikke).

Jeg argumenterte meget sterkt imot dette syn og hevdet at kraftknappheten var et fenomen som gjorde sig gjeldende over hele distriktsområdet som følge av vannmangelen, og dessuten som følge av den sterke etterpørsel etter kraft som av Brigtillatelsen. Fra Direktør Christiansen var det blitt nevnt spørsmål om krafttilførsel fra Hydre. Herom uttalte jeg at jeg var bekymret med at Hydre vegret sig på enhver måte mot å skulle levere kraft til staten etter en pris av 3 Øre pr. kWh fordi de selv gikk med sterkt innakrenket produksjon på grunn av vannmangelen. Det var da ikke sannsynlig at Hydre i tilfelle ville ha innakrenket ytterligere på en produksjon som altså kunne være en høyere kraftpris enn 3 Øre pr. kWh, og så levere kraften til S.E.A. som ikke betalte mere enn 0,5 Øre pr. kWh. S.E.A. hadde nemlig det år avlagt forskjellige forslag som S.K.K. hadde antydnet om å skaffe øket kraftlevering til noe høyere pris enn 0,5 Øre pr. kWh. (0,7 - 0,8 Øre pr. kWh.) Disse forslag fremkom telefonisk fra mig til driftsbestyrer Ellesen ved S.E.A. som forela dem for Direktør Christiansen og derpå meddelte mig at direktør Christiansen av prinsipielle grunner ikke ønsket å drive med denne dyrere kraft.

Da man kom til generalforsamlingen i S.E.A. i april 1941 og spørsmålet om formannsstillingen i styret kom under diskusjon, var det avgjørende hensyn for S.K.K. at der ikke blev foretatt noe som kunne vanskeliggjøre opprettholdelsen av S.K.K.'s hittidige interesser i S.E.A. eller bringe forstyrrelse i de hittidige driftsforhold eller i forbindelsen mellom de to selskaper. Man var selvfølgelig klar over at S.K.K. var i besiddelse av sin aksjemajoritet hvem som enn var eier av

de øvrige aksjer og at S.K.K. ikke kunne tvinges til å selge sine aksjer, men man var også på det rene med at S.K.K. under visse forutsetninger kunne bli utsatt for et press som vanskeliggjorde dets stilling, ikke minst hvis den øieblikkelige kraftknapphet blev utnyttet fra P.E.A.'s side mot S.K.K.

Nu hadde P.E.A. allerede fra 1939 hatt formannsstillingen i P.E.A.'s styre og ved forhåndsdrøftingen om saken i S.K.K.'s ledelse var der enighet om at S.K.K. fortsatt burde ha denne, ikke minst på grunn av de anskuelser Direktør Christiansen hadde gitt uttrykk for angående forholdet mellom S.K.K. og P.E.A. Da det blev bestemt at jeg i 1941 skulde tre inn i P.E.A.'s styre møtte jeg derfor med pålegg om å kreve å bli valgt til formann. Direktør Christiansen krevet imidlertid formannsstillingen for sig. Resultatet var at man utsatte valget og der blev sammenkalt et møte av ledelsen i S.K.K. Jeg fremholdt der at det sikkert vilde bli lettere å få istand et godt samarbeide i P.E.A. hvis vi fant å kunne imøtekomme Direktør Christiansens ønske. Betenkeligheten var de anskuelser Direktør Christiansen hadde gitt uttrykk for med hensyn til S.K.K.'s stilling til bedriften. Fra alle hold var der enighet om at det var av stor betydning å sikre et godt samarbeide. Man grep da tilslutt til den utvei å formulere en erklæring gjennom hvilken Direktør Christiansen bandt sig til ikke å oppta "noe som helst arbeide for å endre de nuværende eiendomsforhold ved bedriften, med mindre dette skjer i forbindelse med S.K.K." Hvis Direktør Christiansen aksepterte denne forutsetning, vilde man tilby sig å stemme på ham ved formannsvalget. Jeg henviser i denne forbindelse også til erklæringen fra ordfører Halvorsen, ordfører Hansen og ordfører Romsås. (Underbilag 1.)

-5-

Erklæringen blev akseptert av Direktør Christiansen og denne derefter valgt til formann. For min del gikk jeg ut fra at vi nu igjen hadde vunnet frem til god forståelse mellom de to selskaper. Imidlertid skulle man temmelig snart oppleve en nesten utrolig overraskelse. I mai 1941 oppbøkte jeg daværende Generaldirektør Aubert i Norsk Hydro for å innlede forhandlinger om S.K.K.'s formidling av Hydro's utvidede kraftoverføring til Nerøya. Etter noen minutters samtale om dette spørsmål uttalte Generaldirektør Aubert at han for en tid siden hadde fått henvendelse fra Direktør Christiansen i S.K.K. som fortalte ham at S.K.K. hadde aksjemajoriteten i S.E.A. og bragte på bane spørsmålet om Hydro kunne interessere sig for overtagelse av S.E.A.-aksjer. (Generaldirektør Aubert nevnte dengang ikke at Direktør Christiansen også hadde medbragt et direkte forslag på vegne av Kåteor om overtagelse av Kåteor's aksjer.)

Generaldirektør Aubert fortsatte med å si at siden Hydro nu var begynt å befatte sig med metallurgi kunne de tenke sig å ha interesse av S.E.A. og samtidig mente han at det måtte ligge litt utenfor S.K.K.'s område som elektrisitetsforsyningsforetagende å ha med den slags fabrikkasjon å gjøre. Herved var altså nettopp brakt på bane de ting som S.K.K. hadde søkt å undgå. Da imidlertid S.K.K. på mange måter hadde utatrakt forbindelse med Hydro og nettopp skulde til å innlede forhandlinger om nye store interesser, fant jeg ikke å kunne avstå å forhandle om spørsmålet. Jeg forklarte derfor bare hvilke hensyn som gjorde oss interessert i å ha en kraftavtaker som S.E.A. som vi selv gjennom vår aksjemajoritet hadde innflydelse over. Disse hensyn mente Generaldirektør Aubert at det ville være mulig å tilgodese selv om Hydro overtok aksjene. Jeg spurte så om det i tilfelle ville være alle S.K.K.'s aksjer Hydro var kjøper av. Hertil svarte Generaldirektør

subert at skulde de først interessere sig for det, så måtte forutsetningen være at de fikk alle aksjene. samtalen endte med at jeg lovet å overveie saken, og det blev avtalt at forhandlingene bedst kunne føres personlig mellom Generaldirektøren og mig. Jeg redegjorde straks etter for saken i Kraftselskapets ledelse, hvor meddelelsen vakte en oppmerksomhet som nærmest kan kalles bestyrtelse.

Før jeg redegjør nærmere for hvordan forhandlingene utviklet sig, må jeg imidlertid berette om en annen hendelse. ¹⁹⁴⁰ Ut på ettermiddagen, fortalte Generaldirektør Eriksen, som i mellomtiden hadde overtatt generaldirektørstillingen i Hydro, at Hydro hadde fått håndgitt Meteor's aksjer i S.E.A. Ved studium av en del gamle dokumenter mente jeg nu å kunne påvise at S.E.A. hadde forkjøpsrett til disse aksjer i tilfelle Meteor vilde selge. Imidlertid var det på det rene at denne forkjøpsrett i tilblikket var illusorisk fordi S.E.A. sikkert ikke vilde kunne skaffe den schweiziske valuta som var nødvendig for å gjøre bruk av forkjøpsretten. Etterat jeg hadde fortalt Generaldirektør Eriksen dette fikk jeg en dag anmodning pr. telefon fra ham om formelt å gi avkall på å gjøre bruk av forkjøpsretten i den nuværende situasjon, hvilket jeg lovet å gjøre. Han bad mig så gjøre dette pr. telegram til Direktør Christiansen, hvilket også blev gjort cfr. underbilag 2. I nest etterfølgende møte i ledelsen i S.E.A. gav jeg opplysning om dette. Det var enighet om at dette syntes å tyde på at Direktør Christiansen hadde formidlet Meteor's tilbud til Hydro om aksjesalget og dette vakte ikke mindre bestyrtelse enn meddelelsen om våre egne aksjer. Men på grunn av den av Direktør Christiansen avgitte erklæring vegret man sig allikevel ved å tro at så var tilfellet. Det forholder sig nemlig ikke som påstått i motpartens innlegg at det ved underskriften av av

NB Telegrammet dat. 14/10.41

klaringen blev fremholdt at den "ikke kunde gjelde et eventuelt salg av Meteor's aksjer til Norsk Hydro". Ingeniør Elliesen uttalte at man selvfølgelig ikke kunde ta noe ansvar for et eventuelt salg av Meteor's aksjer, da Meteor jo kunde disponere sine aksjer som de selv vilde. Dette var et selvfølgelig forhold som ingen av S.K.K.'s representanter innsaende noe imot, da det var innlysende riktig. Var det derimot blitt nevnt noe om salg av Meteor's aksjer til Hydro vilde det med en gang vært klart at det ikke dreiet sig om et generelt forhold men om en aktuell situasjon, og da vilde det utvilsomt ikke kommet på tale å velge herr Christiansen til formann, fordi det var stor sjans for at der i årets løp kunde komme opp spørsmål hvor S.K.K. ikke kunde ta risikoen ved å bli satt utenfor. Men som nevnt, noen slik meddelelse fra Herr Christiansen blev ikke gitt. Føret gjennom motpartens tilsvær fikk S.K.K. bekræftelse på at den slutning man fant det nærliggende å trekke av Generaldirektør Briksens anmodning, var riktig. I underbilag 3 finnes en bekræftelse fra medlemmene av S.K.K.'s ledelse på den del av nærværende fremstilling som disse kjenner til.

Lenge innen man hadde frem til drøftelse innen S.K.K.'s ledelse av formannsvalget i F.E.A.'s styre 1942 var altså disse ting skjedd og videre hadde man oplevet trusselen fra Direktør Christiansen om å sette igjennem et tilbud om salg av F.E.A.'s tomter til Lettmetall selv om det skulde skje mot S.K.K.'s ønske - cfr. Advokat Lous's svar av 22. februar 1943 på motpartens provokasjon. Betydningen for formannsvalget av denne trussel ligge selvfølgelig ikke bare i den bestemte ting den gjaldt, men i selve den prinsipielle innstilling Direktør Christiansen derved gav uttrykk for om hvordan han i påkommende tilfelle hadde til

hensigt å utnytte sin formannestilling.

Jeg skal nå redegjøre nærmere for forhandlingene om salget av S.K.K.'s aksjer i P.E.A.

Ut på sommeren fikk jeg besøk på mit kontor i forgrunn av herr advokat Reinich-Olsen i Hydro som meddelte at han kom for å forhandle om kjøp av tomtearealer fra S.K.A. eller om overtagelse av S.K.A.'s aksjer. Jeg svarte at tomtene kunne vi ikke forhandle om. De forhandlinger måtte føres med Derimot måtte selvfølgelig forhandlingene om våre aksjer føres med oss. Det blev nå samtidig meddelt oss at den virkelige kjøper, såvel hvad tomtene som aksjene angikk, ikke var Hydro, men Nordisk Lettmetall.

S.K.K. måtte altså nu ta spørsmålet om aksjene opp til realitetsbehandling. Innen S.K.K.'s ledelse var det nu som før oppfatningen at man hadde størst interesse av å beholde aksjene for derigjennom å ha anledning til å påvirke utviklingen av P.E.A. under hensyntagen til S.K.K.'s store utbygningsplaner i Hjørdøla, et anlegg som S.K.K. for lang tid siden har planlagt og hvor fosserrettighetene er kjøpt. Ved utbygningen av dette anlegg vil S.K.K. flerdoble sin disponible kraftydelse og det var da naturlig å søke en del av de store kraftmengder anvendt ved P.E.A. for straks fra begynnelsen av å få en tilstrekkelig stor belastning på anlegget. Innen ledelsen for S.K.K. gjorde imidlertid også den oppfatning sig gjeldende at man ikke burde motsatte sig en rasjonell utvikling av de storbedrifter som nu er under utvikling i distriktet. (Av Generaldirektør Eriksen var det blitt sagt at det ikke vilde være noe tiltalende å ha P.E.A. liggende som "en fremmed liten øy" mitt i de store fabrikkkomplekser som Lettmetall nå var i ferd med å utbygge på Herøya og Roligheten.) Men skulde man på den måte av hensyn

-9-

til de ennå større interesser oppgi kraftselskapets stilling til P.E.A. og derved bryte med et viktig prinsipp i S.K.K's kraftpolitikk gjennom mange år, mente man å måtte forlange å bli holdt skadesløs både for de direkte verdier man gav fra sig og for de fremtidige kraftleveringsmuligheter som man ikke lenger vilde ha noen innflydelse på. Detaljene i de lange forhandlinger som fulgte kan det i denne forbindelse ikke ha noen interesse å redegjøre for. Derimot har det interesse å nevne at Direktør Christiansen lenge var sterkt interessert i at aksjesalget kom istand. Som nevnt s. 19 i motpartens tilsvaer fant der den 31. august 1941 sted en befaring av P.E.A's anlegg. Dagen efter holdtes styremøte i P.E.A. og fra dette styremøte foreligger følgende protokollasjon (formulert av herr Direktør Christiansen):

" I forbindelse med de pågående forhandlinger om kjøp av S.K.K's aksjepost i P.E.A. var der den 31. august avholdt en besiktigelse av P.E.A's anlegg ved følgende herrer fra Norsk Hydre og A/S Norsk Løtmetall :

" Direktør Foss, N.H.
" Overing. Dverack, I-G Farbenindustrie,
" Ing. Wügel, Na Co
" Prokurist Kühne og
" Ing. Klingenberg, N.H.

" Fra P.E.A's side var tilstede :

" Alex Christiansen,
" T. Ellefsen,
" A. Frisak,

" Undertegnet Alex. Christiansen. O. Strand. Th. Weber. T. Ellefsen."

Som man ser finnes der her ingen beklagelse over forhandlingene, men derimot bekræftelse på at P.E.A's adm. direktør, driftsbestyrer og metallurg har stillet sig til rådighet for en befaring "i forbindelse med de pågående forhandlinger om kjøp av S.K.K's aksjepost i P.E.A."

Den 30de oktober 1941 holdtes et forhandlingsmøte om aksjesalget på Hydros kontor på Herøya. I dette deltok :

-10-

"	Direktør Kjelland,	N.H.
"	" Gjestland,	"
"	" Foss,	"
"	Overing. Lippestad,	"
"	" Dvorak,	I-G Farbenindustrie,
"	Direktør Christiansen,	"
"	" Strand,	"

På veien fra P.E.A. til Herøya gav Direktør Christiansen overfor mig uttrykk for sin tilfredshet med at aksjesalget nu vilde komme istand. Da jeg svarte at forhandlingene jo slett ikke var avsluttet og at det kunne tenkes at det allikevel kunde bli spørsmål om tomtkjøp istedet, uttalte han at etter det gunstige forløp av ekspertisen (den ovenfor nevnte befarings) trodde han ikke det. Han gav bare uttrykk for at S.K.K. forlangende for aksjene var altfor høit og sin bekymring for at det kunde sette salget i fare. I samme retning uttalte han sig i selve forhandlingsmøtet.

Forhandlingene om aksjesalget blev ført med en rekke representanter for Lettmetall (Generaldirektør Eriksen, Direktør Foss, Dr. Walther, Overing, Dvorak, Direktør Schmidt, Direktør Schulze, konterchef Kühne, samt flere andre tyske herrer og på enkelte møter flere representanter for Hydro, bl.a. Direktør Kjelland). Forhandlingene blev bragt til en foreløbig avslutning 20. oktober 1941, idet Generaldirektør Eriksen efter en sidste innrømmelse fra min side erklærte at samtlig den annen parts forhandlere var enige om å foreslå for sin part at forslaget blev vedtatt, samtidig som han bad mig forelegge saken snarest mulig i kraftselskapets ledelse.

I tilsvaret side 19 nederst fortelles det at Norsk Hydro og Lettmetall efter P.E.A.'s styremøte 12/11-1941 blev meddelt de nærmere betingelser for tomtesalget og at "i forbindelse hermed fremla S.K.K. tilbud om salg av sine aksjer i P.E.A."

Det vil fremgå av foranstående utredning at denne påstand om at vi søkte å krysse tomtsalgstilbudet med et tilbud om salg av aksjene, er grepet helt ut av luften. De forhandlinger som Hydro og

-11e-

Lettmetall efter herr Christiansens initiativ opptok med S.K.K. om kjøp av S.K.K.'s aksjer var avsluttet allerede 20. oktober 1941, altså før styremøtet i P.E.A. 12/11-1941. Den 28. oktober meddelte jeg pr. telefon (til Generaldirektør Eriksen, som hadde ført forsettet for den annen part under forhandlingene) at forhandlingsresultatet var vedtatt av S.K.K. Den 17/11 henvendte Generaldirektør Eriksen sig til mig med anmodning om å få skriftlig bekreftelse på den tidligere munttlige meddelelse om vedtagelsen. Denne anmodning hadde jeg selvfølgelig ingen grunn til å avslå og sendte derfor samme dag den ønskede bekreftelse. Jeg viser til underbilag 4 hvor Generaldirektør Eriksen bekrefter ovenstående. Imidlertid gikk tiden uten at vi fikk noen endelig avgjørelse fra Lettmetall, og i mellomtiden skiftet Direktør Christiansen standpunkt med hensyn til ønskeligheten av at salget kom istand. Formentlig var han i mellomtiden blitt klar over at ved å få Lettmetall istedenfor S.K.K. som hovedaksjonær vilde P.E.A.'s handlefrihet som selvstendig bedrift bli vesentlig innskrenket. Når det derimot nu fremholdes som en anke mot S.K.K. at S.K.K. hadde tiltenkt P.E.A. en så og så liten "rolle" (tilsvaret s.20, nederst) så synes dette temmelig malplacert. Det er klart at når vi forhandler med en kjøper som forutsætningsvis skal bli eier av 95% av aksjene (S.K.K.'s 55% og Météors 40%) så vilde det være en utenkelighet at vi, som gav fra oss alle våre interesser i P.E.A., skulde forsøke å binde disposisjonsfriheten hos den nye aksjonær som praktisk talt vilde bli eneeier av bedriften. S.K.K. hadde ikke mere grunn til en så anmassende opptreden overfor Lettmetall enn Météor hadde det i forbindelse med sitt tilbud om aksjesalg. Det foreløbige forhandlingsresultat som foreligger i kontraktutkastet mellom S.K.K. og Lettmetall er et

omfangsrikt

dokument med detaljerte bestemmelser bl.a. av ren teknisk natur i forbindelse med opprettelsen av en 50 års kraftleiekontrakt. Å fremlegge dette forhandlingsresultat, i hvilket der fremdeles stod visse detaljspørsmål åpne, i nærværende sak vil efter S.K.K.'s mening bare føre til örkesløse diskusjoner for et forum som ikke er sammensatt med det for öie å bedømme denslags spørsmål. Hvis derimot voldgiftsretten skulde finne at dette spørsmål har noen betydning for den foreliggende sak, erklærer jeg på S.K.K.'s vegne at vi er villig til å forelegge saken for en sakkyndig komisjon av industri- og elektrisitetsverksfolk, f.eks. opnevnt av Norges Tekniske Högskole, eventuelt supplert med juridiske medlemmer opnevnt av voldgiftsretten eller gjerne bestående av voldgiftsrettens medlemmer selv. I alle tilfeller måtte forutsetningen være at en uttalelse fra denne komisjon-s side av S.K.K.'s opptreden i aksjesalgs-forhandlingene blir forelagt voldgiftsretten.

Her skal jeg da nöie mig med å konstatere at kraftleiekontrakten mellem S.K.K. og P.E.A. så langt fra er tilsidesatt at den tvertimot er oprettholdt med uforandrede priser og betingelser og uforandret løpetid til 1954. Men den er innarbeidet i en kontrakt om utvidet kraftkjöpsplikt for å holde S.K.K. skadesløs for den adgang til å öve innflydelse på P.E.A.'s fremtidige drift og utvidelsesmuligheter som S.K.K. gjennom aksjesalget gav fra sig. Først efter 1954, da den bestående kontrakt løp ut, inntrådte visse endrede kontraktsbetingelser. En eneste modifikation blev innført i P.E.A.'s kontrakt, nemlig en prisreguleringsklausul - opp eller ned - i overensstemmelse med det almindelige kraftprisnivå innen Östlandsområdet. Også denne klausul var oprindelig bare ment å gjelde den utvidede og forlengede kraftlevering, men av forskjellige grunner - særlig formuleringsvanskeligheter - blev den utvidet til å gjelde den hele kraftmengde. De nödvendige

-13-

formelle i forbindelse med at den bestående kontrakt med P.E.A. var innarbeidet i den utvidede kontrakt med Lettmetall samtidig med at Lettmetall overtok P.E.A.-aksjene skulde ordnes når det var brakt på det rene om forretningen kom istand.

Under forhandlingene fikk Lettmetall sig overlatt en avskrift av den bestående kraftleiekontrakt mellom S.K.K. og P.E.A. for nettopp å kunne kontrollere at denne ^{var} opprettholdt uforandret i den nye kontrakt.

Jeg kommer så til det møte som 20/12-41 fandt sted på Norsk Hydro's kontor i Oslo, omtalt s.20-21 i motpartens tilsvær, og hvort deltok et stort antall representanter såvel fra Hydro som fra Lettmetall.

Forhandlingene på dette møte blev ført i hovedsaken mellom Generaldirektør Moschl og Direktør Christiansen. Direktør Christiansen erklærte sig villig til å selge de tontearealer Lettmetall ønsket. Deretter henvendte herr Moschl sig til mig med spørsmål om hvorvidt jeg var enig heri. Jeg meddelte da hvilke betenkeligheter S.K.K. hadde ved å skille sig av med disse tontearealer av hensyn til S.K.K.'s kraftutbyggningsplaner og de utvidelser ved P.E.A. som kunde bli aktuelle i forbindelse hermed. Avslutningen på møtet var følgende replikk-veksling mellom Generaldirektør Moschl og Direktør Christiansen.

Direktør Christiansen: "Ja, leicht wird es gewiss nicht sein, einen Abkommen über diese sache im Stande zu bringen."

Gen.dir.Moschl: Sie meinen, dass man uns Schwierigkeiten schaffenwird?

Direktør Christiansen: Ja.

Efter måten uttalelsen faldt på var det ingen tvil om at "men" betydde S.K.K.

-14-

Nettopp på den tid stod S.A.K. sitt oppe i nye forhandlinger med Hydro og Lettmetall, nemlig om et utvidet samarbeide om de fremtidige kraftoverføringer til Lettmetall's og Hydro's fabrikkanlegg på Herøya, forhandlinger som altså intet hadde med P.E.A. eller S.E.K.'s forhold til dette selskap å gjøre. Det handlet ^{e/} sig om meget store interesser til beløp på mange millioner kroner og kontrakter med 50 års varighet. Under disse omstendigheter å utsettes for en påstand om at man lager vanskeligheter var meget lite tiltalende. At man saklig kan ha en annen mening om en forretning som f.eks. tomtosalget, er jo et helt annet forhold som enhver forretningsmann uten videre vil forstå. Det var den siterte åttalelase av Direktør Christiansen og dens sammenheng med de nevnte forhandlinger om kraftoverføringsplanene til Herøya som var gjenstand for den helt private diskusjon mellom Direktør Christiansen og mig, og som foregikk på gaten, underveis fra Hydros kontor inntil vi skiltes utenfor Direktør Christiansens kontordør.

Som nevnt hadde Direktør Christiansen nu helt skiftet mening om ønskeligheten av at S.A.K. solgte sine aksjer. Driftsstyret Ellefsen ved P.E.A., som stadig hadde møtt som 4. medlem av styret fordi Dr. Friederich var avskåret fra å være tilstede, hadde helt tiden vært imot aksjesalget til Lettmetall. S.A.K.'s representanter hadde nu et vist inntrykk av at D'herrer Christiansen og Ellefsen gikk meget langt ned med tomtprisen og strak sig meget langt i sin villighet til å selge selv de for P.E.A. viktigste tomtarealer av hensyn til faren for at spørsmålet om aksjesalget skulde komme opp igjen. For å hindre at Lettmetall på denne måte holdt forhandlingene gående på to fronter sendte S.A.K. sitt brev dat. 22/12-41, bilag 28 til motpartens tilsvarende. Jeg konfererte med Herr Ellefsen om dette før jeg sendte brevet og om motivene til det. Der vises dessuten til under-

bilag 5, hvor ordfører Halvorsen, hvem jeg forela spørsmålet for brevet blev sendt, bekrefter fremstillingen, likesom de øvrige medlemmer av S.K.K.'s ledelse redegjør for sakens behandling i det efterfølgende møte. Anførselen i motpartens tilsvare, nederst s.20 om at dette brev "gir forklaringen til Direktør Strand's opptreden efter møtet 20/11" er altså helt missvisende. S.K.K. var nu klar over at aksjesalget var skrinlagt. Årsaken hertil tror vi fremdeles ikke er den at generaldirektør Moschl "holdt på å falle av stolen" over de prisforlangender som generaldirektør Eriksen og samtlige Lettmetalls øvrige forhandlere hadde anbefalt, men derimot at i mellemtiden fra oktober til desember 1941, var Lettmetalls planer på Roligheten begyndt å reduseres, slik at bedriften iallfall ikke fikk bruk for å beslaglegge noen av de arealer som allerede er bebygget av P.E.A. Dermed blev det mer naturlig å gå over til det annet alternativ, tomtekjøpet. Ledelsen i S.K.K. blev av mig stadig holdt nøye underrettet om utviklingen av spørsmålet om tomtesalg fra P.E.A. Der var i kraftselskapet sterk betenkelighet ved salg av tomter og ganske spesielt ved salg av den søndre tomt, som i særlig grad var den P.E.A. hadde regnet med til fremtidige utvidelser. På styremøtet i P.E.A. 8. januar 1942 fandt jeg allikevel efter den vending saken hadde tatt å kunne stemme for tilbudet om salg av nordre og østre tomt, mens jeg av hensyn til de meninger som var kommet til uttrykk i S.K.K.'s ledelse tok forbehold angående salg av søndre tomt om først å diskutere dette med ledelsen. Dagen efter besluttet imidlertid S.K.K. å la dette forbehold falle. Man var fremdeles av den mening at det var yderst betenkelig for P.E.A. å skille sig av med sine tomter. Imidlertid var det sterke interessenter man hadde å forhandle med, og med det standpunkt P.E.A.'s administrerende direktør inntok, at salget i enhver henseende var i P.E.A.'s egen interesse, var man bange for at et avslag kunde føre til endnu uheldigere løsninger både for P.E.A. og for S.K.K.

-16-

I advokat Louis's svar av 4. febr. 1943 på motpartens provokasjon omtales det at betydelige utvidelser av P.E.A.'s produksjon og opp-tagelse av nye fabrikkasjonsprosesser under visse forutsetninger kan komme på tale og at dette er årsaken til at P.E.A. ikke har været begeistret for noe tomtesalg. Herom uttales det av motparten (s.16 i tilsvaret) at "det dreier sig i virkeligheten om rene luftkastel-ler, og anførselene egner sig derfor ikke som argumenter i et høist aktuelt og viktig spørsmål".

Undertegnede's opplysninger om denne sak bygget bl.a. på ut-talelser av P.E.A.'s driftsbestyrer, ingeniør Ellefsen. Da det imid-lertid nærmest dreiet sig om private samtaler vilde jeg ikke benyt-te mig derav og foreslog derfor overfor advokat Louis en så kort be-svarelse/av motpartens provokasjon som mulig. Jeg var nemlig den-gang ikke bekjent med at saken har været fore i P.E.A.'s styre og det endog gjentatte ganger.

Jeg viser til :

Underbilag nr. 5 b.: Ekstraktutskrift av P.E.A.'s styreprotokoll fra møte 15/11-35.

" " 5 c.: Driftsbestyrer Ellefsens P.M. omtalt i under-bilag 5 b.

" " 5 d.: Ekstraktutskrift av P.E.A.'s styreprotokoll fra styremøtet 15/11-1938.

Jeg viser i denne forbindelse også til :

Underbilag nr. 5 e.: Utskrift av P.E.A.'s styreprotokoll for møtet 10/7-36.

De tomter om hvilke Direktør Christiansen i 1936 (underbilag 5 e) uttaler at det er påkrevet å erhverve dem fordi de omslutter P.E.A.'s eiendommer på begge sider og kunde "stenge for den fremti-dige utvikling av vår bedrift" er nettopp den såkaldte "nordre" og "søndre" tomt i tilbudet til Lettmetall. Det er en selvfølge at alle planer om utvidelse av en bedrift særlig til nye virksomhets-områder må begynne som u-utformede ideer som først etterhvert tar

-16 b-

fastere form. Men hvis disse ideer er fremsatt av folk med innsikt, slik som i dette tilfelle av bedriftens egen driftsbestyrer, så pleier en fremsynt ledelse ikke å betegne dem som luftkasteller og P.E.A.'s styre har da heller ikke gjort det.

Hvis der nu hertil skulde innvendes at disse utvidelser vilde P.E.A. også hatt plads til selv om man hadde solgt til lettmetall både nordre og søndre tomt, så er å bemerke at ved en bedrift som P.E.A., som hittil har gjennomgått en stor utvikling, er det ingen gitt å ha oversikt over sluttsteinen i utviklingen. Det eneste sikre er at all industriell virksomhet krever plads, at P.E.A. var i besiddelse av denne plads og at det ikke er i bedriftens interesse å skille sig av med denne plads for å oppnå en kjøpesum som betyr uhyre litet for bedriftens økonomi og fremtidige virksomhet. Herr Christiansen anser utviklingen som avsluttet med det som nu er bygget og de nærmest påtenkte utvidelser, så kan han ikke derfor vente at P.E.A., som mener at det fremtidig skal rå over den mangedobbelte kraftmengde av hvad det gjør idag, skal se saken på samme måte. Det skal tilføies at disse planers betydning for spørsmålet om å anvende endel vekslende kraftmengder uten at arbeiderne noen del av året blev gående ledige, var blandt de ting som fikk mig til straks å interessere mig sterkt for planene, da driftsbestyrer Ellefsen nevnte dem. Fra hans side blev saken derimot omtalt som ordinære utvidelsesplaner ved P.E.A., uten at han spesielt kombinerte dem med anvendelsen av kraftmengder som vekslet over året.

Selvfølgelig er ikke disse ting gjennomarbeidet. Det vil først kunne skje når tidene atter muliggjør realisasjonen av slike planer. Av betydning for tomtespørsmålet er det bare at betydelige utvidelser av bedriften allerede har vært diskutert og at fremtiden kan bringe nye planer som en fremsynt ledelse ikke bør avskjære når det bedriften oppnår til gjengjeld bare er en relativt betydningsløs pengesum.

-16 c-

I sitt tilsvare fremholder motparten at salgstilbudet av 8. januar 1942 var meget gunstig for P.E.A. og at " dette var hvad P.E.A. trengte fordi kraftsituasjonen var " blitt uholdbar. Det ene vannfattige år efter det annet " hadde medført flere måneders driftsstans om vinteren fordi " kraftforsyningen fra S.K.K. sviktet. Nu bød det sig en anledning til å få 10 000 kW og en fortjeneste på kr. 250.000.- " årlig, ja mer, for den påtenkte leiesmeltnings i den nye del av " fabrikken, samtidig som man i den gamle del kunne fortsette " som før med fremstilling av jernlegeringer."

Dette er riktig nokk, bare med den tilføielse at det her virkelig dreier sig om et luftkastell. Under forhandlingenes gang er de 10 000 kW forsvunnet, hele leiesmeltningen og de 250.000.- kr. i årlig fortjeneste på denne er forsvunnet og de 100.000.- kr. i nettgodtgjørelse for transportarbeide er skrumpet inn til kr. 32.500.-, en sum som såvist ikke vil være avgjørende for P.E.A's fremtidige driftresultater. *Handwritten: 100000*

Side 21 i tilsvaret, nest siste avsnitt, uttales det:

" Efter at det var konstatert å være flertall for forslagene
" vedtagelse forsøkte direktør Strand imidlertid å få avgjørelsen utsatt fordi han ikke vilde ha en samarbeidslinje istand
" med Lettmetall, men ønsket å selge S.K.K's aksjemajoritet."

Det vil fremgå av det som foran er anført at dette er fullstendig fri fantasi av direktør Christiansen som jeg går ut fra har skrevet hele denne del av tilsvaret. På dette tidspunkt var S.K.K. forlengst klar over at aksjesalget var bortfalåt, og man konstaterte dette uten beklagelse. Når man leser videre i tilsvaret s. 22. 3. avsnitt :

-17-

" Som det fremgår av protokollutskriften for styremøtet 8/1-42 med-
"delte direktør Strand allerede den følgende dag at hans forbehold
"i forbindelse med alternativ B var bortfaldt," så står forøvrig
allerede det i avgjort motstrid med den ovenfor siterte uttalelse
om forhaling.

I tilevaret s.19, 2.avenitt fremstilles det som om der var
meningsforskjell mellom ordfører Halvorsen og mig om tomtosalget,
og som om jeg motsatte mig et samarbeide med kommunen og havnevese-
net. Denne uttalelse savner likeledes ethvert grunnlag.

Derimot hendte det i den tid da S.K.K. var representert i
P.E.A's styre ved bankbestyrer Weber og mig at Direktør Christiansen
til et styremøte (30. juli 1941) innkalte S.K.K's leder, Ordfører
Halvorsen, med den begrunnelse fra herr Christiansens side at han
måtte innkalde S.K.K's leder, Ordfører Halvorsen, for å få en ende-
lig uttalelse om S.K.K's standpunkt, da han ellers hadde måttet inn-
kalde nytt styremøte om samme sak. Hertil svarte jeg at jeg var villig
til å ta ansvaret for min stemmegivning i P.E.A's styre og at jeg
fandt det påfallende at Direktør Christiansen på denne måte blandet
sig inn i indre administrative forhold i S.K.K. Jeg kjendte dengang
overhodet ikke til at også kommunen forhandlet med Lettmetall om
tomtesalg. Jeg har aldrig tatt standpunkt imot fellesforhandlinger
rett og slett fordi spørsmålet ikke har foreligget. Jeg viser i
denne forbindelse til underbilag 6 hvor denne fremstilling bekreftes
av Ordfører Halvorsen.

En annen ting er at det nu etterpå kan sies å være en for-
del at disse forhandlinger for P.E.A's vedkommende blev drevet

separat. S.E.A. hadde spesielle interesser å vareta, som de andre ikke hadde, nemlig å kombinere tomtesalget med et samarbeide om leasing og leasing og eventuelt om leiesmaltning. Disse ting kompliserte forhandlingene og den gradvise forandring av Lettmetalls planer på Roligheten bevirket at det tok meget lang tid før Lettmetall tok standpunkt til S.E.A.'s tilbud. Da Lettmetall omsider tok standpunkt var planene om fabrikker på Roligheten redusert meget sterkt. Følgen herav var at samarbeidet blev av beskjednere art, men på den annen side førte det til at S.E.A. undgikk å skille seg av med sin viktigste tomt og istedetfor fikk denne arondert gjennom et makeskifte. At de separate forhandlinger

hvis de kan sies å ha vært heldig fra et forretningmessig synspunkt (tilsvaret s.19) turde det derfor være litt vanskelig å begrunne.

I virkeligheten har de heller ikke herr Christiansen noen gang fremsatt forslag om fellsforhandlinger. Hvilke fordeler S.E.A. skulde ha hatt av disse og hvilke tap S.E.A. er påført ved inngripen fra S.E.K.'s representanter f.eks. i prisspørsmålet ved å henvisse tomtprisen til avgjørelse av eiendomstakstnevnden savner likeledes nærmere påvisning.

Det er likeledes helt misvisende når det i motpartens tilsvaret påstås at jeg i forbindelse med tomtesalget utarbeidet et forslag om fremtidig kraftleieordning mellom Norsk Hydro og S.E.A. Det forslag som er fremlagt som bilag 25 til tilsvaret er et forslag om forandret fremtidig kraftleieordning mellom S.E.K. og S.E.A. Hydro har ingen ledninger nærmere S.E.A. enn Aarlifoss, 75 km. derfra og kan allerede av den grunn ikke tilby S.E.A. kraft.

Ennå mer misvisende er den fremstilling av S.E.K.'s stilling til S.E.A.'s krafttilførsel som gis i bilag 31 til tilsvaret og omtalen av dette i tilsvaret Øverst s.24.

At S.E.K. i de siste år skulde ha begått et makt-overgrep

Som ikke vilde ha kunnet inntreffe hvis S.E.K. ikke hadde hatt makten innen styret i P.E.A. er i den grad en usannhet at styret i P.E.A. overhodet ikke har behandlet dette spørsmål fordi kraftprisene er bestemt av de offentlige myndigheter uten at hverken S.E.K. eller P.E.A. har øvet annen innflydelse på prisene enn ved overfor myndighetene å fremlegge sine opplysninger. Jeg viser her til følgende dokumenter :

Underbilag 7. P.E.A.'s brev til Forsyningsdepartementet, datert 21. mai 1942.

Underbilag 8. Forsyningsdepartementets brev til P.E.A. datert 16. juli 1942.

Underbilag 9. Forsyningsdepartementets brev til P.E.A. datert 25. november 1942.

Underbilag 10. Krafttrafikeringsjefens brev til S.E.K. av 4/4-43 bilagt arbeidsdepartementets brev til generaldirektøren for Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen datert 1/4-43.

Som det fremgår av det førstnevnte brev gjorde P.E.A. et forsøk på å få departementet til å anvende elektrisitetforordningens § 2 ved fastsettelsen av kraftprisen, hvilket i realiteten vilde si at vi skulde levere P.E.A. kraft for 0,5 öre/kwh som kostet oss i direkte utgifter inntil ca. 4 öre/kwh. Elektrisitetforordningen vedlegges som underbilag 11. Denne uhyrlighet har departementet avslått (underbilag 8) bl.a. under henvisning til uttalelse fra departementets juridiske avdeling. Det er S.E.K. bekjent at denne uttalelse bl.a. går ut på at det vilde være grunnlovstridig. At S.E.K. overfor departementet har gitt uttrykk for sin uenighet i et prinsipp som departementet selv finner grunnlovstridig, og som vilde ha påført S.E.K. meget store direkte tap, kan neppe betegnes som maktmisbruk, og S.E.K.'s standpunkt vilde ha vært nåaktig det samme og departementets avgjørelse likeså om det hadde handlet sig om en leveranse til

en sviger hvor S.K.K. ikke hadde noen befattning med ledelsen.

Siden er forøvrig Direktør Christiansen i den grad kommet på andre tanker at han nu søker å benekte at han overhodet har forsøkt å skaffe sig kraft til denne underpris. Jeg viser herom til underbilag 12, protokolltilførsler til P.E.A.'s styreprotokoll.

Disse protokolltilførsler trenger neppe yderligere kommentar fra min side. Men i denne forbindelse har det spesielt interesse å etterlyse hvilken pris herr Christiansen mener kraften skulde ha været levert til siden han på den ene side ikke ønsker å påføre S.K.K. tapet ved å levere kraften til priser bestemt efter elektrisitetsforordningens § 2, mens det på den annen side er maktmisbruk fra S.K.K. når dette med departementets uttrykkelige billigelse (se underbilag 9) beregner sitt selvkostande til kraftkjøp uten noe tillegg av overføringsavgift eller godtgjørelse for sitt arbeid med kraftformidlingen, (se herom nærmere nedenfor).

Jeg skal så gå over til å analysere nærmere anførselene i bilag 31 til tilsvaret.

Ad. pkt. 1. Det er riktig som fremholdt i brevet at S.K.K. i 1941/42 leverte kraft kjøpt fra andre verker videre til P.E.A. til innkjøpspris, mens prisen i årene 1920/40 hadde vært 0,5 Øre/kWh. Forskjellen mellem disse to beregningsmåter er imidlertid den motsatte av hvad herr Direktør Christiansen fremholder :

I 1920/40 beregnet S.K.K. sig en beskjedne overføringsavgift av den kjøpte kraft. I 1941/42 renonserte S.K.K. på enhver overføringsavgift. Skal man finne noen mening i herr Christiansens anførsel på dette punkt, må den således være en anke over at ikke S.K.K.

-21-

hadde greid å kjøpe billigere kraft. Hertil er imidlertid å bemerke at kraften var rekvirert av forsyningsdepartementet hos andre verker, og forsyningsdepartementet hadde bestemt hvilken pris disse andre verker skulle ha. Anken er derfor absolutt grunnløs. Om der var vist noen forståelse fra Direktør Christiansens side vilde der istedetfor protest være fremkommet en takk for at S.E.A. vederlagsfritt hadde stillet sine overførings- og transformatoranlegg til flere millioner kroners verdi og sin administrasjon i S.E.A.'s tjeneste for å overføre den kraft som av myndighetene var rekvirert hos andre verker for levering til S.E.A. Ifølgende elektrisitetesforordningen skulde vi hatt en rimelig fortjeneste for vår medvirkning. I år, 1942/43, har vi forbeholdt oss en slik rimelig fortjeneste idet vi for å overføre kraften 75 km. og transformere den fra 60 til 10 kV har forlangt samme godtgjørelse som staten tok for å overføre kraften 30 km. på Rjukanledningen. Den første avgjørelse på prisopbøremålet fikk vi gjennom kraftrasjoneringsjefens brev, underbilag 10. Avgjørelsen fulgte nøkkelig våre beregninger, bare med den forskjell at enhver fortjeneste til oss var strøket. Ved henvendelse til ekspedisjonssjef Møllerud i arbeidsdepartementet fikk jeg opplyst den begrunnelse for denne avgjørelse som forelå i Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen's innstilling til departementet om saken. Begrunnelsen var at det ikke kunde være noen grunn til å tilstå oss noen større fortjeneste i år

f. y. I. o. p. l. v.

enn den vi selv hadde forlangt ifjer. og den var som ovenfor nevnt o. Da imidlertid forordningen uttrykkelig sier at vi skal ha en rimelig godtgjørelse sendte vi saken tilbake til kraftrasjoneringsjefen med brev av 15. mai 1943, underbilag 13. Departementets svar på denne henvendelse foreligger i brev av 3. juli d.å. til Generaldirektøren for Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen, sendt oss med kraftrasjoneringsjefens brev av 8.s.m. Brevet med bilag vedlegges som underbilag 14.

Det som har betydning i denne forbindelse er å få påvist at der så langt fra foreligger noe maktmisbruk fra S.K.K.'s side ved prisfastsettelsen at denne tvertimot er overlatt myndighetene og at disse anvender en frivillig renonsering på fortjeneste fra vår side i 1941/42 som begrunnelse for ikke å tilstå oss noen fortjeneste i 1942/43 tildrods for at Vassdragsvesenet er opmerksom på at

"etter ordlyden av forordningen av 19/9-41 § 4, er det mulig at S.K.K. vil kunne få rettslig medhold i å be-
"regne sig en viss fortjeneste".

Ad. pkt. 2. Direktør Christiansen fremholder at de innkjøpte kraftmengder i motsetning til før er belastet overførings-
tap. Hertil er å bemerke at overføringstapene før blev båret av de verker hvorfra S.K.K. kjøpte kraften, vesentlig Nore, mens kjøpeprisene i det siste har vært bestemt som gjeldende levert Flesaker (Vestfossen) eller Aarli-foss. At S.K.K. nu må få tapene dekket hos P.E.A. er altså ingen forandring i S.K.K.'s holdning. Hvis S.K.K.'s kjøpepris f.eks. var blitt bestemt til 4 øre/kWh levert P.E.A. istedetfor 3 øre/kWh levert Flesaker, så vilde

P.E.A. ikke være blitt belastet overføringstap, fordi disse da, på samme måte som i tidligere år, hadde vært inkludert i S.E.K.'s kjøpspris.

A6.pkt. 3. Herr Christiansen anker over at kraften belastes overføringsavgift på S.E.K.'s egne linjer, eksempelvis 0,2 öre/kWh for kraften fra Hydro. Hertil er å si at S.E.K. i hele driftsåret 1941/42 som nevnt helt undlot å beregne sig noensomhelt avgift for overføring av kraften. S.E.K. stillet som før anført sine store overføringsanlegg og sine transformatoranlegg gratis til disposisjon for P.E.A., forten at man uten vederlag påtok sig alle utgifter med istandbringelse av kraftleveringsavtaler, kjøring og oppgjør. Forøvrig er spørsmålet behandlet under pkt. 1.

Tilslutt fremkommer i bilag 31 til tilsvaret anke over svikt i kraftleveringen, og s.23 i tilsvaret, nest nederst avsnitt, er dette nærmere behandlet og det uttales at "Mulig vannmangel plikter et kraftselskap å regne med, så det ikke påtar sig større langsiktige kraftleveringsforpliktelser enn selskapet til enhver tid kunne være sikker på å kunne oppfylle".

Hertil er å si at de nevnte år var så vannfattige at ikke bare vi men de fleste elektrisitetsforetagender måtte foreta innkrenkninger selv i sitt primakraftsalg, det vil si av kraft som selskapene har forpliktet sig til å levere til enhver tid, - riktignok som regel med vannmangelklausul. Men P.E.A. arbeider ikke med primakraft, men som foran nevnt dels med ren spillkraft, dels med kraft som danner en mellemtung mellom primakraft og spillkraft idet S.E.K. under visse forutsetninger har rett til å trekke kraften tilbake, nemlig efter den gamle kontrakt,

som gjaldet til 30/6-42 mot å betale en erstatning, etter den nye
 kontrakt som gjelder etter 1/7-42, bl.a. hvis vannføringen i Tinn-
 elven synker under 88 m³/sek. P.E.A. har valgt den linje i sin
 kraftpolitikk å arbeide med billig spillkraft og til gjengjeld
 renonsere på den sikkerhet for konstant drift som bedriften vilde
 ha om den istedet hadde arbeidet med dyrere primakraft. På grunn
 av den langvarige kraftrikelighet hadde P.E.A. etter hvert vennet
sig til at "spillkraft" bare var et annet navn på den samme kraft
 som primakraften når denne selgtes til lavere pris. Da så kraft-
 knappheten begynte å gjøre sig gjeldende og blev virkelig alvor-
 lig fra 1939/40 fremsetter P.E.A. den forbausende påstand at S.K.K.
 misligholder sine kontrakter når det viser til at nu vil kontrak-
 tens bestemmelser om rett til tilbaketrekning bli en realitet. Det
 innlysende at P.E.A. gjennom mange år har hatt fordeler av å drive
 med billig spillkraft. Hvis man nu mener å ville gå over til å an-
 vende primakraft, må det skje på langt sigt. Når kraftknappheten
 først er der, er det for sent å komme og ville kjøpe primakraft,
 fordi elektrisitetsproduksjonen er en langsiktig forretning som
 krever år av forarbeider og utbygningsarbeider. Nu under krigen
 har praktisk talt alle spillkraftbedrifter - ikke bare P.E.A. -
 erklært sig villig til å gå over til å kjøpe primakraft. Men det
 har hverken vi eller andre elektrisitetsforsyningsforetagender
 kunnet klare.

Som et illustrerende eksempel på hvor preker vann-
 situasjonen var 1941/42 kan nevnes at Hydro endog tilslutt fant
å måtte gå til innkrenkning i kraftleveringen til S.K.K., til-
trods for at det handler sig om en primakraftkontrakt hvor endog
vannmangel ikke fandtes blandt force majeure - betingelsene, ja
ikke bare det, men vannmangelklausul var under forhandlingene blitt
drøfte, men uttrykkelig sløffet. At Hydro allikevel fant å måtte

anså den katastrofale vannmangel som force majeure, cfr. underbilag 15, har spesiell interesse i denne henseende, fordi direktør Christiansen satte sin lit til at om F.E.A. bare fikk Hydro som kraftleverandør, så ville spillkraften til F.E.A. bli levert uavbrutt i vannrike og vannfattige år. Jeg viser i denne forbindelse til underbilag 16 og 17 som viser hvordan en slik sak avgjøres mellom parter som begge har forståelse av de spørsmål som diskuteres.

Et annet eksempel på virkningen av vannmangelen de siste år er statens praktisering av Nore kraftverks primakraftkontrakter. Nore kraftverks primakraftabonnenter fikk i 1941/42 beskjed om at deres kontraktmessige rett til å utta minst 3 600 kWh pr. kW i vinterhalvåret på grunn av vannmangelen blev nedsett først til 3000, dernest til 2 830 og tilslutt til 2 700 timer cfr. underbilag 18. At Nore kraftverk først stanset alt spillkraftsalg sier sig selv. Blandt Nore kraftverks spillkraftabonnenter befant sig også bedrifter som var helt avhengig av krafttilførselen på samme måte som F.E.A., og som derfor måtte stanse helt p.g.a. kraftmangel. At kombinasjonen øket kraftbehov p.g.a. krigstilstanden og mindsket krafttilgang p.g.a. vannmangelen har medført innskrenkninger ikke bare hos F.E.A. og ikke bare i vårt land fremgår av følgende uttalelse hentet fra den redaksjonelle spissartikkel : "Schweizerische Elektrizitätswirtschaft" i Zeitschrift der Schweizer Mustermesse, Basel 1. mai 1943:

"Schon im Winter 1939/40 überschritt der Bedarf die mittlere Erzeugungsmöglichkeit unserer Wasserkraftwerke, in diesem wie im folgenden Winter konnte er wegen den ausserst günstigen Niederschlagsverhältnissen ohne weiteres gedeckt werden. Als aber das Jahr 1941 demgegenüber sehr trocken war, mussten Einschränkungen im Winter 1941/42 den Verbrauch den vorhandenen Erzeugungsmöglichkeiten anpassen. Da die Erstellung eines Grosskraftwerkes mindestens 3 bis 5 Jahre erfordert, konnte dieser Bedrängnis nicht sofort ausgewichen werden."

Da det må forutsettes at direktør Christiansen's anke over krafttilførselen fra S.K.K. ikke er fremsatt mot bedre vidende er der ingen annen forklaring herpå enn at han ikke har kunnet sette sig inn i saken tiltross for at han hele tiden er holdt omhyggelig underrettet av S.K.K.

Jeg skal oppsummere forholdet med hensyn til aksjesalg, tomtesalg og kraftleveringsforhold på følgende måte :

1. Både spørsmålet om salg av Météor's aksjer og salg av S.K.K.'s aksjer er kommet på bane på foranledning av direktør Christiansen, selv om direktør Christiansen selvfølgelig ikke har kunnet tilby S.K.K.'s aksjer til Hydro på samme måte som S.K.K. nu gjennom motpartens tilevar er blitt bekjent med at han har gjort det for Météor's aksjer.
2. Både hvad angår Météor's aksjer og S.K.K.'s aksjer blev forhandlingene opprindelig innledet med Hydro, mens det for begges vedkommende senere viste sig at det var Lettmetall som var den virkelige kjøper.
3. På samme måte som direktør Christiansen arbeidet for salg av Météor's aksjer var han til å begynne med sterkt interessert i at salg av S.K.K.'s aksjer kom istand. Han anket derfor over S.K.K.'s "urimelige prisforlangende" som kunne bringe salget i fare.
4. S.K.K. har ikke næret noe ønske om å selge sine aksjer og har endog ansett opprettholdelsen av S.K.K.'s stilling til S.E.A. som så viktig at det var foranledningen til at man forela direktør Christiansen den erklæring, som er gjengitt i deduksjonen, bilag 3, før man gikk med på å velge

herr Christiansen til formann i S.K.A.'s styre. Under de fortsatte forhandlinger gav S.K.A. den hele tid uttrykk for at S.K.A. ikke hadde innledet salgsforhandlingene og ikke var interessert i salg, hvorfor man også fant å måtte forlange en såpass pris for aksjene og såpass gunstige fremtidige kraftleiebetingelser at man var skadesløs for det brudd med den hittidige kraftpolitikk som salget av S.K.A.-aksjene ville betegne. Man var selvfølgelig klar over at sterke fordringer med hensyn til fremtidige kraftleveranser medførte sjangse for at kontrakten ikke kom istand, men anså på den annen side ikke dette for noen ulempe for S.K.A.

5. F.E.A. var til enhver tid fullt underrettet om S.K.A.'s forhandlinger med Hydro om aksjesalget - bl.a. gjennom mine hyppige samtaler med driftsbestyrer Ellefsen og i et tilfelle ved at direktør Christiansen deltok i forhandlingene (møte på Norsk Hydro's kontor på Herøya 1. september 1941).

Derimot blev S.K.A. ikke underrettet om tilbudet fra Météor til Hydro om salg av aksjer eller om direktør Christiansens befatning hermed tiltrods for at direktør Christiansen hadde undertegnet en erklæring som gikk ut på at han ikke skulde oppta noe som helst arbeid for å endre de bestående eiendomsforhold ved F.E.A. uten at det skjedde i forløsning med S.K.A.

På den tid denne erklæring blev formulert og undertegnet var S.K.A.'s representanter ikke opmerksom på at der forelå avtale om at Météor på det tidspunkt det her dreier sig om ikke skulde selge sine aksjer uten samtykke fra S.K.A.

Hele dette spørsmål, som overhodet samtlige de anføres fra motpartens innlegg som besvares i dette S.K.A. har in-

gen forbindelse med spørsmålet om hvordan styremedlemmene i S.K.K. etter lover, vedtekter og overenskommet skal velges, men etter at anken over S.K.K.'s opptreden i aksjesalgforhandlingene er tilbakevist i det foregående kan det ha interesse til bedømmelse av motpartens opptreden å få dette spørsmål nærmere belyst. Derfor redegjøres i underbilag 19 for de argumenter hvorpå S.K.K. bygger sin rett.

6. Ved behandlingen av spørsmålet om aksjesalg i S.K.K.'s ledelse blev det fra lederens og rådgivernes side lagt spesiell vekt på at man ikke burde stille sig hindrende i veien for en utvikling av den nye storbedrift Lettmetall, og dette var et avgjørende moment for at man, tross betenkeligheter, fant å ville akseptere tilbudet om kjøp. Det var da naturlig og selvfølgelig at man måtte la de nye eiere, som altså forutsetningsvis praktisk talt blev eiere av bedriften, bestemme hvordan bedriften fremtidig skulle drives.
7. Anken over at S.K.K. ikke har oppfylt sin strømlleveringskontrakt med P.E.A. er helt grunnløs. Årene 1939/40 - 1940/41 og 1941/42 var tre på hinannen følgende vannfattede år hvis mange man ikke har opplevet i reguleringens historie og som nødvendiggjorde sterke innskrenkninger selv i primakraftleveringer og dette endog som en internasjonal foretelse. P.E.A. hadde ingen primakraftkontrakt.
8. Anken over maktmisbruk i forbindelse med prisfastsettelsen for suppleringskraft er helt grunnløs. S.K.K. har nettopp ikke benyttet sin stilling i P.E.A. til å fastsette prisen, men overlatt dette til myndighetene.

-25-

Skulde den foran antydsede aukysende kommissjon bli nedsatt, synes det naturlig å la den uttale sig også om de andre tekniske spørsmål som er trukket inn i prosedyren av motparten. Særlig gjelder det beregningen av kraftprisen og S.L.K.'s oppfyllelse av sin kraftleveringekontrakt med I.B.A. i det hele.

Porsgrunn, den 22.juli 1943.

O. Lærande.